

ՈՒՂԻՂ ԽՆԴԻՐ ՀՈՂՈՎԻ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄԻՋԵՒԻ

Աշակերտս, թեև ծնած եւ սնած արեւմտահայերէն խօսող Միջին Արեւելեան շրջանակի մէջ, ժամանակ մը Մայր Աթոռի դպրեւմանքը ուսանած էր Ամերիկա գալէն առաջ: Արեւելահայերէնի ազդեցութիւնը յայտնի էր անոր ինձ ներկայացուցած շարադրութեան մէջ, ուր կ'երեւնային մի քանի ուղիղ խնդիրներ որոնք ունէին տրական հոլով փոխանակ հայցականի: Արեւմտահայերը կ'ըսեն, գործընթակ, ակնարկելով Հին Կտակարանի պատկանող գոյգ մը դէմքերու, «պատանին Դաւիթ սպանեց հսկայ Գողիաթը», մինչ արեւելահայերը պիտի ըսէին «պատանին Դաւիթ սպանեց հսկայ Գողիաթին»: Առաջինը կը պատասխանէ «գո՞վ» հարցումին, մինչ երկրորդը կը պատասխանէ «ու՞մ»: «Ջով»ը հայցական հոլով է, իսկ «ու՞մ»ը տրական է:

Արեւմտահայերէնի մէջ հայցական եւ տրական հոլովները իրենց գործածութեան յատուկ կանոններն ունին, մինչ ներգործական բայը, գործընթակ՝ սիրելի՛ կ'ունենայ ուղիղ խնդիր երբեմն հայցական հոլով, երբեմն տրական: Արեւելահայերէնի մէջ հայցականի փոխարէն երբեմն տրական հոլով գործածելու շփոթեցուցիչ հակամիտութիւնը կ'երեւի գէթ Բաֆֆիի գրական գործունեութեան սկսելէն ի վեր, եւ կը շարունակուի ցարդ, ահաւասիկ մէկուկէս դարու երկար ժամանակաշրջան մը: Արեւելահայը կը խորշի գործածել «գայն», «գինք», «գանոնք», «գիրենք», «գորս» հայցականները, հետեւաբար փոխարէնը կ'ունենանք «ներան», «ներանց», «իրեն», «իրանց» ձեւերը, որոնք տրական հոլով են հոգ չէ թէ պաշտօնով կրնան ըլլալ հայցական:

Արեւմտահայերէն գրուած ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ, հսկայ մատեանին մէջ, հեղինակը՝ Անդրանիկ Չէլէպեան ունի շատ մը մէջբերումներ ներկայ դարու սկիզբէն ցայսօր գրած կամ գրող արեւելահայ մտաւորականներէ: Բոլորն ալ տեղ տեղ ուղիղ խնդրի դեր կատարող գոյականներ եւ մանաւանդ դերանուններ գործածած են տրական հոլով ձեւի մէջ: Ասոնց մէջ են, պրպտելով գրքին վերջին մի քանի հարիւր էջերը – Աւետիս Ահարոնեան եւ որդին Վարդգէս անկախ Հայաստանի անդրանիկ խորհրդարանի նախագահ Ա. Սահակեան, Սիմոն Վրացեան, Վարդգէս Համազասպեան, Սիլվա Կապուտիկեան, Գաբրիէլ Լազեան, Նիկոլ Աղբալեան, եւ Յովհաննէս Շիրազ:

Արեւմտահայերէնին ընտանի Անդրանիկ Չէլէպեան ինձ անծանօթ պատճառով իր այս գրքին մէջ տեղ տեղ գանց ըրած է տրամաբանական թուող հայցական հոլովը, նախապատուութիւն տալով տրականին: Յստակ հայերէն գրող Արշակ Զօպանեանէն, Վահան Թէքեանէն, Շաւարշ Միսաքեանէն եւ այլ արեւմտահայ գրողներէ – որոնցմէ եւս մէջբերումներ կ'երեւին գրքին մէջ – չէ տպաւորուած այս հարցի վերաբերմամբ: Ահա մի քանի օրինակներ, որոնց մէջ Չէլէպեան տրական ձեւով դրած է հայցականով աւելի լաւ հասկնալի խնդիրները: Այս օրինակներուն մէջ ընդգծած եմ ինձ համար առարկելի տրականները:

«Գրկաբաց ընդունելով Մուրատին եւ Սեպուհին, Շահումեան ըսաւ»: (էջ 465)

«Բոչոն Վարդգէս Համազասպանի Հօրը ներկայացնելէ ետք կը սկսի ...»: (էջ 550)

«Դրոն հոն ալ չգտնելով Անդրանիկին, կը շարունակէ իր հետապնդումը»: (էջ 552)

«Անգլիացիները սպառնալիքով ուզեցին վհատեցնել զանգեղորցիներուն»: (էջ 568)

«ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՀԼԻՐԵԱՆԸ սպաննեց Թալեաթ փաշային»: (էջ 636)

Արդեօք մասնաւոր ընտանիքի՞ մը կը պատկանին «ընդունի», «ներկայացնել», «գտնել», «վհատեցնել», եւ «սպաննել» ներգործական բայերը, որ Զէլէպեան նախընտրեց անոնց պատկանող առարկաները (ուղիղ խնդիր) տրական հոլովով տալ:

Յուշագրական

ԱՐՏԷՆ Ա. ՔԶՆՅ. ԱՇՃԵԱՆ

ՍԻՐԱԾ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՄ ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յուզումով, սիրով եւ յարգանքով կ'ոգեկոչեմ անթառամ յիշատակը մեր ազգին տաղանդաւոր նուիրեալներէն Վահէ-Վահեանին՝ իր անցումին առիթով:

Այս պահուն, կը վերյիշեմ մեր առաջին հանդիպումը 1946ին Երուսաղէմ, երբ յաջորդական երկու օրերու ընթացքին նախ ծանօթացայ իր գործին եւ ապա՝ անձին: Գեղարուեստասիրաց Միութեան կողմէ հրաւիրուած էր տալու իր հայրենական տպաւորութիւնները՝ Երեսնի մէջ կայացած Սովետահայ գրողներու երկրորդ համագումարէն իր վերադարձի քննարկումն անցնելու: Ինձի վիճակուեցաւ մեր Ատենապետին խօսելիք բացման խօսքին պատրաստութիւնը եւ տրուեցաւ Վահէ Վահեանի անդրանիկ տաղարանին՝ Արեւ-Անձրեւին մէկ օրինակը: Այն օրերուն, երիտասարդական խանդէ տարուած՝ չէինք գիտեր «չեմ կրնար» ըսել: Գիրքը տարի տուն եւ մէկ շունչով կարդացի: Հոն տրուածը՝ իմ հոգիին շատ մօտիկ, հարազատ աշխարհ մըն էր, որ զիս տարօրէն յուզեց եւ համակեց: Հոն գտայ գերզգայուն հոգի մը, որ իր սրտին երգին հետ կ'երգէր նաեւ՝ իմ եւ իմ սերունդիս տղոց ապրումները՝ քաղցրաբախիժ եւ քննադատականութեամբ, ինքնատիպ

գեղեցիկ պատկերներով եւ խնամքով յղկուած լեզուով մը: Ընթերցումէս կրած խանդավառ տպաւորութեան տակ գրեցի խօսք մը՝ որ հիացական բոթովանքն էր անակնկալ գեղեցկութենէ մը շլացած երիտասարդի մը: Յաջորդ օրը, հաւաքոյթին սկիզբը Վահէ Վահեան, համբերութեամբ ունկնդրեց բացման խօսքը եւ իր նիւթին անցնելէ առաջ յայտնեց թէ իր բարեկամները իրենց սիրալիր արտայայտութիւններով, միշտ այսպէս զինք կը դնէին բարոյական քաղցր ալ սակայն ծանր պարտաւորութիւններու տակ: Այդ պահէն սկսաւ հոգիէ հոգի եւ միտքէ միտք՝ մեր բարեկամութիւնը եւ անցեալ յիսուն տարիներուն ընթացքին, Վահէ Վահեանին մէջ եւ տեսայ խոնարհամիտ եւ պարկեշտ, բարի, տաք սիրտ, անկեղծ եւ ազնուական հոգիով հայ մարդը եւ մտաւորականը: Մօտէն հետեւած եմ իր ստեղծագործական նիւթերուն եւ քնդուն վաստակին, կրթական երախտաշատ գործունէութեան, հրապարակագրութեան եւ հրապարակաստութեան եւ տարիներու հետ շատցած է հիացումս եւ համակրանքս իր հոյակապ նուիրումին հանդէպ:

Մեր հասարակական եւ մշակութային կեանքին մէջ, կը հանդիպինք զօրաւոր